

Образне слово Луганщини: Матеріали V регіон. наук.-практ. конф. з укр. мови / За ред. проф. В. Д. Ужченка. – Вип. 5. – Луганськ : Альма-матер, 2006. – С. 69 – 72.

**МОВЛЕННЯ ПЕРСОНАЖІВ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ ХАРАКТЕРОТВОРЕННЯ У МАЛІЙ ПРОЗІ
М.ЧЕРНЯВСЬКОГО**

Н.С.Манич (ЛНПУ імені Тараса Шевченка)

Однією з особливостей авторського стилю письменника є набір засобів характеротворення, якими послуговується митець. Вибір творця залежить від багатьох об'єктивних і суб'єктивних чинників, проте наслідком цього вибору є індивідуалізація художньої картини, накладання матриці авторського світосприйняття на реалії дійсності. Метою даної роботи є спроба визначити роль мовлення персонажів як одного з основних засобів характеротворення у пізній малій прозі відомого луганського письменника Микити Чернявського. Об'єктом даного дослідження є шість оповідань зі збірки "Батькові руки" (К., 1989).

Науковці виділяють три функції увиразнення мови у художньому творі: зображувальна, характерологічна та оціночно-виражальна. У даному випадку розглядається саме характерологічна функція. Вона тісно пов'язана з функцією зображувальною. Оскільки предметом словесного зображення у творі, крім усього іншого, виступає і сама мова, мовленнєва манера (стиль) персонажів твору, його розповідачів та оповідачів, то ті чи інші її особливості шляхом її авторського підкреслення можуть виступати як засіб, що характеризує внутрішній емоційний стан людини, яка говорить (наприклад, її схвильованість, розгубленість і т.д.), її соціальну або територіальну належність, певною мірою відбиває її світоглядні риси (Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури, 2001, с.177-178).

У пізніх оповіданнях Микити Чернявського, опублікованих у збірці "Батькові руки" (К., 1989), увиразнення мовлення персонажів відбувається на всіх мовних рівнях. Наприклад, зміни на фонетичному рівні (заміна звука [ф] на звукосполюку [хв], метатеза) простежуються в оповіданні "Твої

знайомі”, де головного героя-лікаря всі односельці називають “хвершалом” (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.154-201). Лексичні особливості мовлення персонажів письменник іноді пояснює в авторських ремарках. Наприклад, герой оповідання “Заїмка” часто вживає слово “стерв’яка”, і Чернявський так розкриває значення лексеми: “Стерв’яка”. (Це у нього не зовсім лайливе слово, він у нього вкладає, всупереч прямому смислу, лагідну іронію, що таїть у собі також і жартівливе застереження)” (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.276). На синтаксичному рівні особливостями мовлення персонажів часто стає використання вставних слів чи словосполучень (наприклад, улюблена фраза Лазаря Шкурко з оповідання “Смерть Сателіта” – “без обиняків кажу” (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.298-312), степовик Кузьма Скороход з оповідання “Сніговик” і хвилини не може прожити без своєї характерної примовки “тху, тху” (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.312-325) тощо). Специфіку мовлення письменник часто робить найбільш характерною рисою героя: наприклад, Сазонку Говоруна з оповідання “Твої знайомі” все село знає як жартівника, який миттєво складає віршики, частівки, його мовлення – це суміш українських та російських слів, численних приказок та прислів’їв. Інколи письменник використовує мовлення для передачі негативних рис характеру персонажа. Наприклад, в оповіданні “Кого шукав?” вітчим головного героя Михайла Біби навмисне доводить хлопця до сліз образливим жартом: “Біба, дай хліба... Ха-ха-ха! – хрипів чужак” (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.212). Звертається Чернявський і до особливостей дитячого мовлення. У вже згаданому оповіданні “Кого шукав?” автор наділяє власним мовленнєвим портретом маленьку Улянку Бібу: старшого брата вона називає “Халиком” (від “Михайлик”), її урочисте “Халик мідник” (Михайлик – відмінник) викликає щирі радість в односельців (Чернявський М. Батькові руки, 1989, с.214-215).

Отже, Микита Чернявський до мовлення персонажів у своїх оповіданнях ставиться уважно, майже в кожному творі наявний герой з особливим мовленнєвим портретом, який часто вказує на територіальну належність, соціальний статус, вік, основні риси характеру (як позитивні, так і негативні) тощо. Але

в будь-якому випадку мовлення персонажів є глибоко народним, живим, розмовним, елементи фольклору (фразеологізми, частівки, народні жарти) часто стають його невід'ємною частиною, надаючи героям яскравого національного колориту.